

УДК 37.01/09:308

ОБРАЗ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СВІТУ У ПЕДАГОГІЧНОМУ
КОНТЕКСТІ

Б.-А. Орловська

Державна вища професійна школа в Гожуві Великопольському

У статті досліджується питання полікультурності. Аналізуються різні підходи до її розуміння та втілення у освітніх програмах європейських країн, США та Австралії.

Дослідження сучасного світу демонструють нам постійні зміни і полікультурність, що перманентно розвивається. Трактувати її можна по-різному, у тому числі як ідею чи ідеологію. Початків ідейного трактування полікультурності слід шукати у гуманістичних концепціях Ренесансу. У статті поняття полікультурності розглядається як основа культурного рівноправ'я.

Реалізація полікультурних припущень можлива за реалізації різних завдань і змістів. Це може бути зроблено шляхом втілення різних функцій: «особливо культурної (культурної спадщини і форм її культивування, оживлення рідної культури), акультураційної (взаємні заповичення, культурне збагачення), адаптивної (підтримка добробуту, соціальна та культурна), визвольної (усвідомлення автономії рідної культури), громадянської (лояльність і розуміння творчої діяльності на благо суспільства, компетенція у сфері навчання впродовж життя, і т.д.)».

Такий підхід звертає нашу увагу до образу та розуміння складності сучасної полікультурності. Тільки

глибоке знання і розуміння принципів полікультурності дає шанс на співіснування різних культур на тій самій території. У зв'язку з цим, освіта, виховання та педагогіка, як наука може допомогти міжкультурній освіті. Адже лише завдяки розумінню ми можемо реалізуватись і підготуватися до зустрічі з Інакшістю та Іншим. Сучасна полікультурність все частіше навколо нас і часто в наших сім'ях, отже актуальною виступає потреба її вивчення та прийняття.

Ключові слова: полікультурність, міжкультурність, інтеграція, цінності.

Вступ. Дослідження сучасного світу демонструють нам постійні зміни і полікультурність, що перманентно розвивається. Трактувати її можна по-різному, у тому числі як ідею чи ідеологію. Початків ідейного трактування полікультурності слід шукати у гуманістичних концепціях Ренесансу. Сьогодні розглядаємо поняття полікультурності як основу культурного рівноправ'я [18, с. 255].

1. Що таке полікультурність?

На думку Стефана Беднарка, полікультурність – це «коло явищ і процесів, характерних для сучасного світу, у якому в різних контекстах маємо справу з гетерогенічними суспільними групами та просторами,

насиченими різнобарвною і різнорідною мішанкою цінностей, взірців та символів, що походять з різних культурних традицій, різних культурних систем» [1, с. 69]. Розглядаючи полікультурність у такий спосіб, слід усвідомлювати ті процеси, про які ведемо мову.

У ході дослідження полікультурності слід брати до уваги, що це складна, багатогранна структура. Її формують різноманітні чинники, однак стрижнем виступає суспільна рухливість. Вона виявляється по-різному «кочівництво, колоніальні процеси, невільництво, заробітчанські міграції, біженство» [2, с. 76].

Окрім перелічених М. Голкою факторів, слід звернути увагу на появу наступних процесів: «1) зростання сепаративних та автономних настроїв; 2) політизація культурної приналежності, що призводить до більш виразного відокремлення окремих груп та культур; 3) зростаюча суспільна, культурна і політична роль усіх меншостей [2, с. 83]. Ці та багато інших чинників мають суттєвий вплив на образ сучасної полікультурності.

Аналізуючи дослідження, присвячені полікультурності, проведені у Польщі, можемо поділити їх на кілька періодів. Т. Левовицький, Е. Огородзка-Мазур, А. Щурек-Борута, Й. Нікіторович, З. Ясинський та інші учені презентують функціонування національних, етнічних та релігійних меншостей [6; 7; 8; 13; 14].

У спеціалізовані літературі з означеної проблеми знаходимо ще одне визначення досліджуваного про-

цесу – інтеркультурність. У такому розумінні це «щось більше, ніж полікультурність у розумінні культурної диференціації, це також щось більше, ніж транскультурність у розумінні перекрочення кордонів» [19, с. 117].

Зауважимо, що таке трактування різнорідності привертає до себе увагу, важко окреслити кордони і взаємоперехід, а розрізнення взагалі утруднюється [7, с. 17 і наст.].

З одного боку полікультурність засвідчує існування своїх та чужих, взаємопроникнення культур і повільне стирання кордонів. У підсумку такі процеси можуть призвести до занепаду меншостей. Л. Карпорович стверджує, що «перспектива полікультурності краще акцептує транскультурний характер взаємного учіння, долучення до світу стандартів та культурних цінностей інших етнічних груп у спосіб далекий від асиміляції та занепаду» [5, с. 69]. Такий підхід ініціює добровільне культурне взаємозбагачення.

2. Педагогічні контексти полікультурності. Дослідження полікультурності бере свої початки у країнах, які в 70-х рр. ХХ ст. розпочали процес аналізу культурної різнорідності внаслідок міграційних процесів. Перші кроки у цьому напрямку здійснила Канада, котра намагалась надати усім своїм громадянам рівні права. Саме тоді піднялось питання щодо існування великої кількості культурних меншин [16, с. 135].

Започаткування Канади перейняли інші країни, передусім багатокультурні – США та Австралія. Од-

нак освітній полікультурний процес відбувався у цих країнах в інший спосіб, адже залежав від багатьох специфічних чинників.

Не обійшлося і без труднощів, до котрих у США долучають такі: певні спротиви білого населення; специфічний територіальний поділ та адміністративно-правова автономія кожного зі штатів.

Саме звідти поширилась думка, аби в США запровадити роботу у двох напрямках. «Втілення ідеї полікультурної освіти започаткували процеси, які мали б нівелювати в учнівських спільнотах різницю расову, національну та культурну. Водночас утворювались осередки білінгвального навчання, які допомагали б дітям навчатись не лише англійською, а й рідною мовами» [4, с. 21].

Хочемо при цьому звернути увагу, що «полікультурна освіта не заміщувалась, як у багатьох європейських державах, міжкультурною освітою» [9, с. 35].

Натомість Австралія ввела відмінну від попередніх систему освіти. Основою тут виступило переконання, що кожна інша країна має свої традиції, тому, очевидно, потребує відмінних правил реалізації полікультурної освіти. В Австралії «різноманітність була офіційно визнаною за цінність, що допомагала людям долати горизонти власної культури та взаємозбагачуватись» [17, с. 83]. Керуючись такими підставами, була сформована навчальна програма держави.

Дещо інакше виглядає ситуація в Європі. Держави-члени ЄС по-

винні були погодитися із визнанням складності і різноманітності представників меншин в Європейському Союзі. У результаті, «політика в галузі освіти в більшості так званих приймаючих країни зосереджена, головним чином, на навчанні дітей емігрантів, прискорюючи процес їх асиміляції в суспільстві культурної більшості, а також стимулюючи їх до прийняття моделі домінуючої культури. Тим не менш, зневага до культурних цінностей країн, з яких походять емігранти, брак уваги до вивчення рідної мови значною мірою сповільнили впровадження міжкультурної освіти та повстання освітніх перспективних програм» [4, с. 23].

Сьогодні в Європі існує кілька напрямків міжкультурної освіти. Один з них пов'язаний з вихованням дітей емігрантів. Відповідно головним завданням є підтримка та підвищення культурної свідомості емігрантів. Другим важливим завданням є збереження рідної мови. Отже, освіта «служить для підготовки їх до дорослого життя, даючи їм право вибору, щоб залишитися в країні, обраній батьками, або повторно емігрувати в країну своїх предків (шведська модель)» [3, с. 78].

Інша пропозиція – це спроба збереження культурного та мовного розмаїття. Такі тенденції спостерігаються в європейських регіонах, включаючи Британію, Францію і Фінляндію на кордоні між Нідерландами та Німеччиною. Сьогодні «вони потребують додаткової зовнішньої підтримки, щоб вижити, тому що дії, започатко-

вані місцевою громадою, є недостатніми. Необхідне юридичне визнання культурних прав, двомовності» [5, с. 24]. Остання пропозиція – це якомога швидша асиміляція емігрантів з системою, що діє в країні [5, с. 24]. Вибір відповідного курсу дій залежить від багатьох різних факторів.

У випадку Польщі ми можемо говорити про дещо інший перебіг міжкультурної освіти, ніж у вищезгаданих країнах. За словами К. Камінської та А. Квятковської, «польська полікультурність постійно нагадує скоріше тонкошаровий моноколорит, який приймають три непересічні явища: міграція, анклав меншин та регіоналізму. Разом з посиленням в Європі процесу міграції і специфічним відродженням національних та етнічних меншин, перші два напрямки зростають. Натомість третій, пов'язаний з регіоналізмом, приймає різні форми, починаючи від світу «малої батьківщини» до єврорегіонів понад кордонами» [5, с. 49].

З цієї точки зору можна сказати, що в Польщі, міжкультурна освіта виступає на прикордонні. Це в основному означає, «аби учні отримали права та компетенції, що дозволяли б їм успішно працювати в цих галузях культури. Переважно сюди відносяться програми двомовної освіти і вимога захисту рідної культури, а також засвоєння культури більшості, що призводитиме до розширення можливостей навчання та успіхів у майбутньому. Другий тип освіти – це вчення про культурні відмінності, що адресовується більшості. Метою виступає спроба показати учням

культурне розмаїття людей, розширити їх поінформованість про культурне багатство глобалістичного світу, заохочувати і цінувати культурні відмінності, визнавати право людей на їх власну культурну ідентичність» [5, с. 145].

З точки зору сьогодення і досвіду різних країн, основним завданням міжкультурної освіти та педагогіки загалом вважаємо «можливість надбання людьми навичок та готовності вільно спілкуватись та розумітись з людьми інших національностей. Цьому повинні слугувати обміни і різноманітні форми взаємних зустрічей дітей та молоді різних країн. Саме тому визнаємо гіпотезу, що люди різних культур, які часто зустрічаються один з одним, ламають взаємні забобони, в той же час прагнучи краще зрозуміти чужу культуру [5, с. 292].

На думку Ю. Нікіторовича, «полікультурність є соціальним фактом, а ідея полікультурного суспільства є однією з основних проблем сучасної школи» [11, с. 15]. Динаміка, з якою наступає експансія полікультурності викликала великі зміни, джерела яких часто не можуть бути знайдені» [5, с. 15]. Ми також повинні знати, що «члени полікультурних спільнот змушені – через обставини, що самі творять – здійснювати самоідентифікацію» [12, с. 89–93]. Дорота Місеюк підкреслює, що «полікультурність як педагогічна програма співіснування культур в умовах прикордоння, виступає скоріше конкуренцією культур» [10, с. 150].

Отже, це означає, що сучасна школа стикається з величезною про-

блемою у вигляді реалізації принципів полікультурності. Ю. Нікіторович підкреслює, що школа повинна побачити полікультурність у першу чергу як «соціальне явище, що відбувається постійно – емпіричну проблему (...), феномен ідентичності – проблему в свідомості (...), ідеологічний феномен – проблему норм і цінностей (...), феномен освіти – проблему відносин і освітніх дій» [11, с. 17].

Висновки. Реалізація полікультурних припущень можлива за реалізації різних завдань і змістів. Ю. Нікіторович підкреслює, що це може бути зроблено шляхом втілення різних функцій: «особливо культурної (культурної спадщини і форм її культивування, оживлення рідної культури), акультураційної (взаємні запозичення, культурне збагачення), адаптивної (підтримка добробуту, соціальна та культурна), визвольної (усвідомлення автономії рідної культури), громадянської (лояльність і розуміння творчої діяльності на благо суспільства, компетенція у сфері навчання впродовж життя, і т.д.)» [11, с. 17–18].

Такий підхід звертає нашу увагу до образу та розуміння складності сучасної полікультурності. Тільки глибоке знання і розуміння принципів полікультурності дає шанс на співіснування різних культур на тій самій території. У зв'язку з цим, освіта, виховання та педагогіка як наука можуть допомогти міжкультурній освіті. Адже лише завдяки розумінню ми можемо реалізуватись і підготуватися до зустрічі з Інакшістю та Іншим. Су-

часна полікультурність все частіше навколо нас і часто в наших сім'ях, отже, актуальною виступає потреба її вивчення та прийняття.

Література

1. Bednarek S. Problem wielokulturowości we współczesnej polskiej refleksji humanistycznej / S. Bednarek // *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*. – 1999. – № 3.
2. Golka M. Imiona wielokulturowości / M. Golka. – Warszawa, 2010.
3. Kamińska K. W stronę edukacji wielokulturowej w wychowaniu przedszkolnym / K. Kamińska. – Warszawa, 2005.
4. Kamińska K. Jesteśmy tacy sami / K. Kamińska, A. Kwiatkowska // *Sztuka w edukacji międzykulturowej*. – Warszawa, 2009.
5. Karporowicz L. Wielokulturowość a międzykulturowość : od reakcji do interakcji / L. Karporowicz / *U progu wielokulturowości* / [red. M. Kempy, A. Kapciak, S. Łodziński]. – Warszawa, 1997.
6. Kultury tradycyjne a kultura globalna. Konteksty edukacji międzykulturowej / [red. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, M. Sobecki]. – Białystok, 2001.
7. Lewowicki T. Edukacja międzykulturowa – bilans otwarcia 2012 / T. Lewowicki // *Edukacja międzykulturowa*. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012. – № 1.
8. Lewowicki T. Szkoła na pograniczach / T. Lewowicki, A. Szczurek-

Boruta. – Katowice, 2000.

9. Mendel M. Edukacja społeczna. Partnerstwo rodziny, szkoły, gminy w perspektywie amerykańskiej / M. Mendel. – Toruń, 2001.

10. Misiejuk D. Transkulturowość regionu. Edukacja międzykulturowa wobec procesów tożsamości kulturowej jednostek / D. Misiejuk / Wielokulturowość i problemy edukacji / [red. T. Lewowicki, A. Różańska, G. Piechaczek-Ogierman]. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012.

11. Nikitorowicz J. Funkcje współczesnej szkoły w kontekście wyzwań społeczeństw wielokulturowych / J. Nikitorowicz / Wielokulturowość i problemy edukacji / [red. T. Lewowicki, A. Różańska, G. Piechaczek-Ogierman]. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012.

12. Nikitorowicz J. Kreowanie tożsamości dziecka / J. Nikitorowicz. – Białystok, 2005.

13. Nikitorowicz J. Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa / J. Nikitorowicz. – Białystok, 2001.

14. Oświata etniczna / [red. Z. Jasiński, T. Lewowicki]. – Opole, 2001.

15. Problemy pogranicza i edukacji / [red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur]. – Cieszyn, 1998.

16. Rycerska J. Grupy narodowościowe i etniczne w systemie politycznym Kanady / J. Rycerska. – Kielce, 2003.

17. Smolicz J. Globalizacja, suwerenność państwa i wielokulturowość / J. Smolicz / Władza, naród, tożsamość / [red. K. Gorlach, M. Niezgodą, Z. Seruga]. – Kraków, 2004.

18. Sztompka P. Socjologia. Analiza społeczna / P. Sztompka. – Kraków, 2002.

19. Waldenfels B. Topografia obcego / B. Waldenfels. – Warszawa, 2002.

Orlovska B.-A. THE IMAGE OF MULTICULTURAL WORLD IN THE PEDAGOGICAL CONTEXT. *The article deals with the issue of multiculturalism. Various approaches to the understanding and implementation of educational programs in European countries, the USA and Australia are being analysed.*

The studies of today's world show that we are constantly changing and multiculturalism itself, which is permanently evolving. It can be treated in many ways, either as an idea or ideology. The beginning of an ideological interpretation of multiculturalism should be found in the Renaissance humanist concepts. In this article the concept of multiculturalism is seen as the basis of cultural equality.

The implementation of multicultural assumptions is only possible with the implementation of various tasks and content. This can be done by implementing a variety of functions, «especially cultural (heritage and forms of cultivation, revival of national culture), acculturistic (reciprocal borrowing, cultural enrichment), adaptive (support welfare, social and cultural), liberation (autonomy awareness of native culture), civil (loyalty and understanding of creativity for the benefit of society, the competence in the field of lifelong learning, etc.)».

This approach draws our attention to the image and understanding of the complexities of modern multicultural-

alism. Only a deep knowledge and understanding of multiculturalism gives a chance to the coexistence of different cultures in the same area. In this regard, education, training and pedagogy as the science can help intercultural education. It is only due to understanding that we can realize ourselves and prepare for the meeting with Otherness and Others. Modern multiculturalism is increasingly around us and often in our families, hence there is the urgent need for it to be studied and accepted.

Keywords: *multiculturalism, interculturalism, integration, values.*

Орловская Б.-А. ОБРАЗ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО МИРА В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ. В статье исследуется вопрос поликультурности. Анализируются различные подходы к ее пониманию и воплощение в образовательных программах европейских стран, США и Австралии.

Исследование современного мира демонстрируют нам постоянные изменения и поликультурность перманентно развивается. Трактовать ее можно по-разному, в том числе как идею или идеологию. Начало идейной трактовки поликультурности следует искать в гуманистических концепциях Ренессанса. В статье понятие поликультурности рассматривается как основа культурного равноправия.

Реализация поликультурных предположений возможна при реализации различных задач и смыслов. Это может быть сделано путем внедрения различных функций: «особен-

но культурной (культурного наследия и форм ее культивирования, оживления родной культуры), акультурационной (взаимные заимствования, культурное обогащение), адаптивной (поддержка благосостояния, социальная и культурная), освободительной (осознание автономии родной культуры), гражданской (лояльность и понимание творческой деятельности на благо общества, компетенция в области обучения в течение жизни, и т.д.)».

Такой подход обращает наше внимание к образу и пониманию сложности современной поликультурности. Только глубокое знание и понимание принципов поликультурности дает шанс на сосуществование различных культур на той же территории. В связи с этим, образование, воспитание и педагогика, как наука может помочь межкультурному образованию. Ведь только благодаря пониманию мы можем реализоваться и подготовиться к встрече с инаковостью и Другим. Современная поликультурность все чаще вокруг нас и часто в наших семьях, следовательно, актуальной выступает потребность ее изучения и принятия.

Ключевые слова: поликультурность, межкультурность, интеграция, ценности.